

medio illius multitudinis vivunt. Quare supra notavimus hanc doctrinam essentialiter differre a doctrina Pufendorffii. Si haec interpretatio non admittitur, sententia scholasticorum etiam difficultatibus contra Pufendorffium prolatis obnoxia fit.

Iam in hoc corpore politico sic constituto potestas politica *resultat* per modum proprietatis ex natura rei consequentis. Itaque haec *secundum se* est *immediate* a Deo ut auctore naturae, ita ut homines per pactum, quo in unum corpus politicum congregantur, quasi disponant materiam et efficiant subiectum capax supremae potestatis, Deus autem tribuat formam dando hanc potestatem. Sicut enim homo eo ipso, quod suo modo producit, habet potestatem in se ipsum et sua membra, ita corpus politicum eo ipso, quod suo modo per pactum saltem implicitum producit, habet potestatem sui ipsius et consequenter membrorum suorum.

Porro haec potestas ex natura rei est *in tota communitate* ut suo subiecto originario. Nam «ex vi rationis naturalis nulla potest excogitari ratio, cur haec potestas determinetur ad unam personam vel ad certum numerum personarum infra totam communitatem magis quam ad alium. Ergo ex vi naturalis concessionis solum est immediate in communitate» (*Suarez*, Def. fidei l. 3, c. 2, n. 7).

Nihilominus eadem potestas non est immutabiliter in tota communitate, sed per huius consensum vel per aliam causam iustam in alium transferri potest, immo generatim rationi naturali conformius est, ut id fiat, cum tota communitas per se vix illa uti possit. «Sequitur ergo potestatem civilem, quoties in uno homine vel principe reperitur, legitimo ac ordinario iure a populo et communitate manasse, vel proxime rel remote, *nec posse aliter haberi, ut iusta sit*» (*Suarez*, De leg. l. 3, c. 4, n. 2). «Unde potestas regia formaliter ut talis est de iure humano» (l. c. n. 5).

Inter recentiores huic theoriae adhaerent inter alios *I. Costa-Rossetti* (*Philosophia mor.* p. 574 sqq), *Quilliet* (*De potestatis civilis origine theoria catholica*).

496. Haec doctrina communis fere scholasticorum (*Balmes*, *Protestant. compar. c. cath. c. 49. Suarez*, *De leg. l. 3.*

c. 4, n. 2; Def. fidei l. 3, c. 2, n. 5), quae non raro ut «iesuitica» traducitur, inimicis Ecclesiae ansam praebet theologos catholicos calumniandi, quasi ipsi fuerint praecursores Iis. Ii. Rousseau. Quare sit

THESIS LXXVIII.

497. Doctrina veterum de origine civitatis et potestatis politicae plurimum differt ab ea, quam Rousseau alique de eadem re proponunt.

Prob. comparando utramque doctrinam inter se.

Conveniunt quidem in eo, quod societas civilis per pactum oriri et potestas politica primitus in toto populo residere dicitur. At id utrimque *diversa plane ratione* statuitur.

498. I. *Quoad pactum.*

Nam I. secundum veteres homo natura ad societatem civilem ordinatur, ita ut haec sit saltem mediate naturalis. Secundum Rousseau vero homines libere e statu aliquo solivago in societatem transierunt, unde civitas ei non est opus naturae, sed artis.

2. Secundum Rousseau pactum sociale est fundamentum et causa omnium officiorum et iurium, immo moralitas actionum cum hoc pacto inter homines nascitur; quae doctrina quam sit aliena a mente scholasticorum, per se manifestum est.

499. II. *Quoad translationem potestatis.*

Nam I. veteres auctoritatem politicam per se spectatam immediate a Deo derivant. Rousseau eam ab ipsis hominibus ultimam repetit, qui eam quasi ex collatis iuribus conflant.

Ideo 2. secundum veteres auctoritas non est in singulis sive totaliter sive partialiter, immo ne in ipsa quidem rudi collectione, sed resultat vi naturae ex communitate ut sic, seu quatenus praecise est coetus hominum propter commune bonum coalescentium. Rousseau contra concipit auctoritatem tamquam summam iurium singulorum civium, ac proin illam partialiter tribuit singulis sociis separatim.

3. Potestas secundum veteres non inalienabiliter a populo possidetur, sed potest populus se illa privare eamque in alium

transferre. Secundum Rousseau vero suprema potestas essentialiter et inalienabiliter populo inhaeret.

Hinc 4. secundum Rousseau populus numquam potestate suprema privari potest. Secundum veteres vero consensus populi, quo potestas transfertur, potest esse necessarius et praeceptus, quando scl. iusto titulo, v. g. in bello, ab aliqua persona determinata exigitur.

5. Veteribus forma regiminis monarchica non minus de se legitima est quam democratica, immo huic generatim praefenda; Rousseau solam formam democraticam eamque perfectam ut legitimam admittere potest.

6. Illis principes veri possessores sunt supremae potestatis a populo acceptae; proin populus potestatem non mera commissione, sed vera cessione in principem translatam pro arbitrio sibi repossidere nequit (*Suarez*, De leg. lib. 3, c. 4, n. 6). Rousseau contra principes essentialiter sunt mandatarii tantum populi, a quo pro arbitrio iudicari et deponi possunt.

500. Licet autem veterum sententia plurimum distet a theoria supremae populi, nihilominus ut universim vera admittenda non videtur.

THESIS LXXIX.

Veterum doctrina de origine civitatis per pactum universim et pro omni casu vera esse non videtur; hinc etiam immerito affirmatur potestatem politicam necessario et ubique primitus residere penes totum populum, ita ut numquam possit ab aliquo principe iuste haberi nisi titulo translationis per consensum populi.

(*Schiffini*, Philos. mor. II 446. *de Pascal*, Philos. mor. et soc. II 143 sqq. *Meyer*, Institut. II, n. 405. *Moralphil.* II 481.)

St. Q. 1. Non excludimus omnem consensum hominum in constituenda paulatim societate civili, sed solum *talem* consensum negamus esse universaliter necessarium, qui habeat rationem veri *pacti* seu *contractus* sive expliciti sive impliciti *circa constituendam civitatem*. Consensus enim latius patet quam pactum vel contractus. Si multae familiae in eundem

locum ad balnea conveniunt ibique per longius tempus simul commorantur, vel singillatim diversas partes eiusdem domus conducunt, in idem consentiunt, sed nullum habetur pactum, ne implicitum quidem.

2. Non negamus fieri *posse*, ut auctoritas primitus apud populum resideat, sed negamus *semper et ubique* auctoritatem non nisi mediante populi consensu in principes transire. Id enim doctrinae scholasticorum essentialiter est, ut dicant in omni hypothesis principes suam potestatem primitus a populo habere debere, ut iusta sit.

3. Thesis habet duas partes. In prima negamus societatem civilem necessario semper per pactum oriri, in secunda negamus potestatem politicam ex natura rei semper in populo tamquam subiecto originario residere.

501. PARS I. De pacto.

Prob. Non universim necessarium est pactum ad originem civitatis explicandam, si sine eo 1. haberi potest hominum stabiliter cohabitantium multitudo quoad numerum et territorium determinata; et si 2. in hac multitudine oriri potest obligatio alicui determinatae personae in ordine ad bonum commune parendi. *Atqui* utrumque obtinet. *Ergo* . . .

Prob. mai. Quam primum enim habemus multitudinem stabiliter collectam sub communi aliquo capite, cui illa in ordine ad bonum commune subsit, quin alium superiorem recognoscat, habemus elementa essentialia civitatis.

Prob. min. Ad 1. Talis multitudo haberi potest, quando filii et nepotes ab eodem parente progeniti successive domos suas iuxta domum paternam quasi eiusdem colonias collocant, ita ut patriarcha adhuc superstite integer vicus habeatur; id quod certe primis temporibus ob longam hominum aetatem facile fieri potuit. Id ipse *Suarez* concedit (De opere sex dierum l. 5, c. 7, n. 3): «Si pagus solum sumatur pro acervo domorum, ut sic dicam, ille *naturali necessitate* sequitur ex multiplicatione filiorum, nepotum etc.»

Ad 2. In hac multitudine certe necessarius est aliquis, qui iudicis munere fungatur, qui ordinem, securitatem, pacem procuret, qui praesit defensionem contra hostes etc., et quidem

eiusmodi iudex et custos pacis et ordinis *ita necessarius* est, ut omnes, qui in illa multitudine vivere velint, debeant eidem se subicere ideoque *obligatio eidem parendi ab eorum consensu non pendeat*. Porro fieri potest, ut haec persona, cui omnes ut iudici et custodi ordinis se subicere teneantur, sit *per ipsas circumstantias* sine ullo pacto determinata. Etenim contingere potest, ut patriarcha ipse in datis circumstantiis sit *solus* idoneus ad hoc munus iudicis et principis gerendum, propterea quia *solus* sufficientem potestatem et auctoritatem (praevalentiam moralem) habet ad oboedientiam sibi efficaciter procurandam, propter suam aetatem, prudentiam, suas divitias, suam auctoritatem paternam etc. Iure merito enim supponere licet patriarcham *voluisse* esse caput huius multitudinis non solum in iis, quae proximam eius familiam spectabant, sed in omnibus, quae erant communiter necessaria. Supposita autem hac voluntate moraliter impossibile erat, ut alius esset caput huius multitudinis. Quilibet enim alius debuisset non solum reliquos omnes, sed etiam ipsum patriarcham nolentem et repugnantem sibi subicere seque iudicem eiusdem, qui et ipsius pater erat, constituere. Id quod, si non semper, saltem saepe moraliter impossibile erat. Melius igitur dicitur patriarcha *via facti*, ut dici solet, processisse et communitatem illam rexisse. Agnoscebant quidem membra communitatis auctoritatem patriarchae, sed hic consensus non erat causa illius auctoritatis. Causa propria erat necessitas talis auctoritatis in tali communitate et exclusiva idoneitas patriarchae ad eam habendam, si eam habere volebat.

502. PARS II. De originario subiecto potestatis.

Prob. 1. Veterum theoria de originario subiecto supponit eorum doctrinam de societatis civilis origine per pactum. *Atqui* hanc doctrinam iam in parte priore refutavimus. *Ergo* . . . Immo argumento primae partis explicite probatur posse aliquem sine pacto accipere supremam potestatem politicam.

Prob. 2. Ratio praecipua, cur tum pactum tum translationem potestatis per populum semper et ubique necessaria existiment, est, quia homines inter se sint aequales et independentes, nec possit ratio assignari, cur potestas politica

in hoc potius quam in illo membro existat (*Suarez*, Def. fidei l. 3, c. 2, n. 7; De leg. l. 3, c. 2, n. 3). *Atqui* haec ratio est inefficax. *Ergo* . . .

Prob. min. De facto enim homines ex una stirpe progeniti plerumque variis vinculis socialibus et pactis privatis ita inter se ligabantur, ut numquam essent multitudo hominum aequalium et independentium. Non est ergo universim verum nullam fuisse rationem, cur potestas politica potius uni quam alteri competeret. Patriarcha solus moraliter loquendo capax erat ad eam habendam, saltem hoc sensu, quod contra eius voluntatem nemo eam habere poterat.

Prob. 3. Eadem theoria historicae veritati et organicae societatis origini parum congruere videtur. Quantum enim historia, praesertim sacra, consuli potest, multa regna ita ex familiis patriarchalibus sensim orta sunt, ut non nisi incongrue ad pactum vel electionem pro explicanda societatis origine et designatione primigenii subiecti potestatis civilis recurri possit. Quis enim dixerit Abrahamum vel alios similes patriarchas, qui bella gerebant, foedera inibant cum aliis populis et regibus, suam potestatem per electionem saltem tacitam subditorum suorum habuisse? Hoc sensu post Aristotelem *S. Thomas* (In I Polit. l. 1): «Regimen regis», inquit, «super civitatem vel gentem processit a regimine antiquioris in domo vel vico.»

Prob. 4. In doctrina adversariorum difficile explicatur, cur semper et ubique, in quantum ex historia iudicare licet, primitus inveniantur monarchiae, nusquam democratiae, cum tamen ipsis fatentibus veteribus secundum eorum doctrinam democratia sit immediatius naturalis quam reliquae formae regiminis. Democratiam enim ipse *Suarez* (Def. fidei l. 3, c. 2, n. 9) concedit esse iuris naturalis *negative*, non positive, seu iuris naturalis *concedentis*, non praecipientis, reliquas vero formas esse simpliciter iuris humani.

Praeterea debent admittere eam regiminis formam esse immediatius naturalem, quae non solum est «omnium imperfectissima» (*Suarez* l. c. n. 8), sed qua etiam communitas «nulla mutatione facta vix uti potest» (l. c. l. 3, c. 3, n. 8).

Schol. 1. Ut suam sententiam cum historica evolutione congruere ostendat, *Suarez* (Def. fidei l. 3, c. 2, n. 19) affirmat non fuisse opus explicito et simultaneo pacto et formali translatione imperii a populo in regem, sed consensum populi potuisse «*paulatim et quasi successive dari, prout successive populus augebatur*». Potuit v. g. in principio Adamo vel Abrahamo oboediri tamquam patrifamilias, et postea «*crescente populo potuit subiectio illa continuari et consensus extendi ad oboediendum illi etiam ut regi, quando communitas coepit esse perfecta*». Ergo consensus extendebatur ad oboediendum Adamo ut regi, quando communitas coepit esse perfecta! Sed hoc praecise est in quaestione, quandonam communitas coeperit esse perfecta. Si ipse consensus est *causa* communitatis perfectae, non recte dicitur: consensus extendebatur, quando communitas coepit esse perfecta, sed viceversa dicendum est: communitas coepit esse perfecta, quando consensus extendebatur. Et nunc quaero: quandonam ille consensus extendebatur? Praeterea vinculum iuridicum (elementum formale societatis) et potestas civilis non potuit successive oriri et cresceré. Potest quidem societas crescere ex parte *materiali*, scilicet numero familiarum, sed nequaquam ex parte *formali*; haec enim est indivisibili: aut tota adest aut nullo modo adest. Aut ergo primi homines suo consensu vinculum politicum effecerant aut non. Si effecerant, consensu posterorum opus non erat, hi nascebantur in societate politica iam constituta, sicut nos hodie; si vero non effecerant, neque posterius advenientes poterant suo consensu aliquid efficere.

503. *Schol. 2.* *S. Augustinus* loquitur (Conf. 3, c. 8) de «*pacto inter se civitatis*», et affirmat «*generale pactum esse societatis humanae oboedire regibus suis*». Sed ut patet ex eodem libro Confessionum, nomine pacti *S. Doctor* saepe intellegit legem et decretum, ut est principium ordinis; sic praecepta Dei vocat aeterna pacta salutis (ib. l. 1, c. 18). Ergo nihil inde concludi potest in favorem pacti in sensu adversariorum.

IV. Sententia asserens ius historico-naturale.

THESIS LXXX.

504. Determinatio originaria subiecti potestatis civilis fieri potest variis causis, quae alicui personae in concretis circumstantiis tantam moralem praeponderantiam et auctoritatem conferant, ut ipsa sola ad regendam societatem idonea sit; inter has autem causas praecipua est dignitas patriarchalis, coniuncta cum dominio fundorum.

(*Schiffini*, Philos. mor. II, n. 451. *Ferretti*, Institut. philos. mor. III, n. 172. *Meyer*, Institut. II, n. 422. *Moralphil.* II 493.)

St. Q. 1. Non excludimus alios modos determinationis ut possibiles, sed solum affirmamus fieri *potuisse*, ut absque pacto per circumstantias aliquis esset moraliter loquendo *solus capax societatis regendae*, ideoque obligatio ei parendi in ordine ad bonum commune *immediate ex lege naturali oreretur*; unde etiam consequitur eum *immediate* a lege naturali accepisse potestatem politicam. — Porro sub nomine exclusivae idoneitatis non tam intellegimus dotes mere personales, v. g. ingenium, sed potius totam condicionem socialem alicuius personae, vi cuius fiebat, ut ipsa sola posset supremam potestatem exercere, si volebat, et de facto exercebat, nec quisquam alius posset contra ipsius voluntatem eam habere.

2. Nomine auctoritatis, de qua in thesi loquimur, non intellegimus ius aliquod, sed solum magnam existimationem seu moralem praevaletiam, qua quis fruitur.

505. **Prob.** Haec thesis fere per modum corollarii ex priore consequitur. Speciatim argumentum primae partis huc pertinet. Sane multos principatus patriarchales aliosque similes e societate domestica, per numerosam progeniem aucta et agrorum possessione aliisque dotibus potente, sponte affluentibus accolis extraneis, paulatim ortum habuisse constat. Iam quis neget in eiusmodi circumstantiis sine omni pacto politico, sive explicito sive implicito, per ipsa rerum adiuncta patriarcham vel eius loco caput familiae fuisse subiectum potestatis politicae naturaliter determinatum, ita saltem, ut nemo contra ipsius voluntatem rector communitatis esse potuisset? Profecto in dictis condicionibus aliqua suprema potestas ad multi-

tudinem illam iudicandam, ad pacem conservandam et hostes arcendos etc. erat necessaria. *Atqui* nemo ad eandem gerendam in illis circumstantiis idoneus erat nisi ipse patriarcha, vel qui eius loco familiam primariam regebat. *Ergo* ille erat subiectum naturaliter determinatum illius potestatis.

Idem alio modo sic declarari potest: Abrahamus v. g. vel alius patriarcha, qui non solum habebat plures uxores et filios, sed etiam maximum numerum servorum et ancillarum, fortasse etiam mercenariorum, quique non per electionem, sed per ipsam rerum naturam erat caput huius communitatis independentis, habebat *totam potestatem necessariam* ad gubernandam et tuendam hanc communitatem. *Atqui* ei necessaria erat etiam potestas politica. *Ergo* hanc non habebat per electionem, sed per ipsam rerum naturam.

Prob. min. Erat ei necessaria praecipue potestas iudiciaria pro hac communitate, immo poterat, si opus erat, poenam capitis infligere, poterat bella gerere, alias communitates punire vel etiam in poenam suo gubernio subicere, similia.

506. *Schol.* Aderat sane hic aliquis *consensus*, quatenus scilicet unaquaeque ex familiis paulatim accedentibus cum reliquis cohabitare volebat, idque ab his non impediabatur. Sed hic consensus non erat *pactum* aliquod, quo se vellent *obligare* vel *subicere in ordine ad bonum commune*. Eo ipso autem, quod variae familiae stabiliter simul cohabitabant — unaquaeque fortasse solum proprium commodum spectans —, oriebatur necessitas alicui iudici et custodi ordinis et pacis se subiciendi. Hic autem in datis circumstantiis iam erat naturaliter designatus, ita ut potestatem supremam haberet, sive subditi consentiebant sive non. Poterant singulae familiae alio sedes suas transferre, *supposita autem voluntate simul habitandi* ipsis liberum non erat, utrum vellent aliquem superiorem super se agnoscere necne. Hic autem superior iam erat per circumstantias designatus.

507. *Obi. 1.* Si non ipsa communitas, sed aliqua persona singularis est originarium subiectum potestatis, haec persona aut designatur per ipsum Deum immediate aut per suam naturam. *Atqui* neutrum dici potest. *Ergo* . . .

Resp. *Nego disiunctionem mai.* Designatur neque immediate per ipsum Deum neque per suam naturam, sed per varia facta historica, quae singillatim sumpta a libertate hominum dependent et sensim efficiunt congeriem familiarum, in qua aliquis iudex esse debet et unus solus moraliter loquendo aptus est ad fungendum eo munere. Hinc neque dici potest hunc iudicem habere potestatem simpliciter vi iuris divini. Nam eius designatio dependet a variis circumstantiis, quas homines indirecte impedire vel mutare potuissent.

Obi. 2. Secundum *S. Thomam* totus populus potest habere supremam potestatem. *Atqui* secundum nostram sententiam id fieri non potest. *Ergo* *S. Doctor* nobis est contrarius.

Resp. *Conc. mai. et nego min.* Etiam secundum nos totus populus potest habere supremam potestatem, seu democratia possibilis est. Nam non semper eiusmodi adsunt circumstantiae, quales in thesi supponimus, immo, si excipis tempora patriarcharum, fortasse raro. Praeterea potest fieri, ut vel ipse renuntiet potestati in favorem populi, vel ut sine legitimo herede moriatur, ita ut potestas ad totum populum vel optimates deveniat, vel denique ut ab alia civitate potestate sua iuste privetur.

Obi. 3. Secundum *S. Thomam* (I, 2, q. 90, a. 3) rex vicem gerit populi. *Ergo* rex potestatem a populo habet.

Resp. *Conc. antec. Nego cons. et conseq.* En quomodo ipse Suarez hunc locum *S. Thomae* interpretatur: «Potest vicem eius (multitudinis) gerere, vel qui ab ipsa est constitutus vel qui immediate a Deo. Ideoque *ut ab utroque abstraheret*, recte conclusit legem debere esse a persona publica, quae totius multitudinis curam habet» (De leg. l. I, c. 8, n. 9). Et re quidem vera haec definitio ex mente *S. Thomae* valet de quolibet superiore communitatis perfectae, etiam de Summo Pontifice, immo de ipso Deo. Numquid dicemus hos quoque a populo accepisse potestatem?

Obi. 4. Secundum nos familia se paulatim evolvit in societatem civilem. *Ergo* societas civilis non distinguitur essentialiter a familia, sed est solum maior familia.

Resp. *Dist. antec.:* Familia se paulatim evolvit in societatem civilem quoad partem materialem (conglomerationem familiarum), *conc.*, quoad partem formalem, i. e. quoad vinculum iuridicum societati civili proprium, *nego*. Respectu huius vinculi evolutio familiae in maiorem multitudinem solum habet rationem conditionis sine qua non; scilicet hac multitudine stabiliter congregata

ratio cognoscit aliquem iudicem adesse debere; porro fieri potest, ut hic iudex sit per ipsas circumstantias ita determinatus, ut omnes eum agnoscere teneantur, si simul permanere in eodem loco velint. Utique etiam eum iudicem agnoscent, sed non propterea ille habet potestatem, quia agnoscunt, sed potius eum agnoscunt, quia habet.

Duplex ergo momentum concurrat ad conferendam potestatem publicam *huic* homini: a) necessitas talis potestatis in hac multitudine concreta familiarum stabiliter congregata; b) exclusiva (moraliter loquendo) aptitudo vel idoneitas *huius* hominis in hac multitudine ad eam potestatem habendam.

Obi. 5. Potestas politica pertinet ad eum, propter quem adesse intellegitur. *Atqui* adesse intellegitur propter totam communitatem. *Ergo* ad totam communitatem pertinet.

Resp. Dist. mai.: Pertinet ad eum, propter quem adesse cognoscitur, i. e. ille debet esse subiectum potestatis, *nego*, i. e. cum illo necessario cohaeret et eius utilitati servire debet, *conc. Conc. min. et dist. pariter cons.* Potestas paterna ordinatur in bonum filii: num propterea in filio esse debet? Potestas pontificia adest in bonum totius Ecclesiae: num propterea in tota Ecclesia ut subiecto esse debet? Immo si haec ratio vera esset, sequeretur monarchiam et aristocratiam esse impossibilem, et semper totum populum inclusis mulieribus debere habere potestatem politicam.

Obi. 6. Explicatio in thesi proposita est inadaequata, quia quaeritur de formali ratione, quae in omnes casus cadere possit (*Vermeersch*, Quaest. de iustit. n. 559).

Resp. Dubitare licet, num aliquis sit ita perspicax, ut valeat in quaestione de originaria determinatione subiecti potestatis assignare rationem formalem, quae in omnes casus cadere possit. Et certe «pacifica occupatio», quam auctor laudatus affert, nequam est eiusmodi ratio. Quaeritur enim statim, qui fieri poterit, ut unus sibi «pacifice» occuparet potestatem iudiciariam et coercitivam in alios his non repugnantibus. Nobis sufficit unum alterumve momentum afferre, quod alicui homini determinato absque ullo pacto potestatem politicam conferre poterit.

ARTICULUS II.

DE FINE CIVITATIS.

508. Civitas non est opus *artis*, sed *naturae*, unde colligitur eam non secus ac quodlibet aliud opus naturae habere pro-

prium *finem* operis sibi ab auctore naturae praestitutum. Inde patet falsam esse eorum opinionem, qui nullum admittunt finem naturalem omnibus civitatibus communem, ut *Haller* (n. 490), *Preuss*, *Fellinek*, *Gumpłowicz*. Falsa quoque est sententia *Montesquii* (*Esprit des lois* l. II, c. 5), qui asserit omnes civitates habere quidem unum finem sibi communem, scilicet se conservandi (*de se maintenir*), sed praeterea unamquamque civitatem habere finem sibi proprium: religionem fuisse finem legum Iudaeorum, bellum finem Spartanorum, tranquillitatem publicam finem regni Sinensis etc. Sed quod ad priorem finem spectat, nullum ens creatum habet pro fine sibi proprio solam conservationem sui, secus esset finis in se et deberet esse in statu perfectionis, ita ut ulteriorem perfectionem acquirere non posset. Dein quoad alterum finem, quem diversum diversis civitatibus assignat, aperte confundit media cum fine. Certe navigatio, bella, tranquillitas non sunt finis civitatis, sed media, quibus finem consequi studet.

509. § I. FALSAE CIRCA FINEM CIVITATIS OPINIONES RECENSANTUR ET REFUTANTUR.

(Moralphil. II 489.)

Falsae opiniones de fine civitatis videntur commode ad duas classes reduci posse, quarum prior finem hunc plus aequo restringit et extenuat, posterior exaggerat.

I.

Ad priorem classem ii omnes pertinent, qui finem civitatis in procuranda aequali omnium libertate seu in efficienda harmonia libertatis omnium collocant. Secundum hos auctoritatis civilis est eas omnes et solas actiones prohibere, quae aequalem omnium aliorum libertatem coexistere non sinunt. Ex triplici falso fundamento ad hanc sententiam deventum est. a) Quidam, ut *Kant*, *G. Fichte*, *Guil. v. Humboldt* alique, ad hanc sententiam pervenerunt ex falso suo conceptu iuris. Putant enim ordinem iuridicum pro fine unico habere tueri libertatem externam et aequalem omnium (n. 240).